

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 25
ROČNÍK CIX – 2015

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKÉHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 25
ROČNÍK CIX – 2015

Bratislava 2015

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CIX- 2015
ARCHEOLÓGIA 25

Redakčná rada/Editorial Board

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda/Chairman), Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.,
Mgr. Radoslav Čambal, PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD.,
PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Etela Studeníková, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ/Edited by
PhDr. Vladimír Turčan

Preklad do nemeckého, anglického a slovenského jazyka/translation into English,
German and Slovak languages: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen, Radoslav Čambal

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed

Za jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú autori/the Authors are responsible for their contributions

Grafická úprava/Graphic design
Matúš Lányi

Tlač/Print

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2015
Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2015

ISBN 978-80-8060-365-6
ISSN 1336-6637

ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA CIX – 2015 ARCHEOLÓGIA 25

OBSAH / INHALT

TOMÁŠ KOLON:

- 11 NÁLEZ DISKOVITÉHO MLATU A MLATU SO ŽLIABKOM ZO ŠPAČINIEC
18 DISCOVERY OF A DISC MACEHEAD AND A GROOVED SLEDGEHAMMER FROM ŠPAČINCE

JANA MELLNEROVÁ ŠUTEKOVÁ – PAVOL JELÍNEK – JANA HLAVATÁ – DANIEL KENDRALA:

- 19 SÍDLISKOVÝ OBJEKT WIESELBURSKEJ KULTÚRY V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
28 EIN SIEDLUNGSOBJEKT DER WIESELBURG-KULTUR IN BRATISLAVA-RUSOVCE

SIMONA SLIACKA:

- 31 KOLEKCIA DROBNÝCH BRONZOVÝCH ŠPERKOV Z LISKOVskej JASKYNE
35 EINE KOLLEKTION VON KLEINEM BRONZESCHMUCK AUS DER LISKOVSKÁ HÖHLE

DAVID PARMA – BLANKA MIKULKOVÁ – MIROSLAV ŠMÍD – HANA NOHÁLOVÁ:

- 37 SÍDELNÍ AREÁLY STŘEDNÍ DOBY BRONZOVÉ Z DRNOVIC U VYŠKOVA
71 MIDDLE BRONZE AGE SETTLEMENT AREAS IN DRNOVICE, VYŠKOV COUNTY

ZOJA BENKOVSKY-PIVOVAROVA:

- 73 ZUR TERMINOLOGIE DER BRONZEZEITLICHEN HÜGELGRÄBERKULTUR IN MITTELEUROPA
87 K TERMINOLOGII MOHYLOVEJ KULTÚRY DOBY BRONZOVEJ V STREDNEJ EURÓPE

RADOSLAV ČAMBAL:

- 89 SÍDLISKO KALENDERBERSKEJ KULTÚRY V DUNAJSKEJ LUŽNEJ-NOVÝCH KOŠARISKÁCH
154 SIEDLUNG DER KALENDERBERG-KULTUR IN DUNAJSKÁ LUŽNÁ-NOVÉ KOŠARISKÁ

ALENA ŠEFČÁKOVÁ:

- 160 ANTROPOLOGICKÁ A ARCHEOZOOLOGICKÁ ANALÝZA NÁLEZU Z OBJEKTU 1/02
Z DUNAJSKEJ LUŽNEJ – NOVÝCH KOŠARÍSK (OKR. SENEC)

IGOR MURÍN:

- 161 INTERPRETATION OF GEOPHYSICAL SURVEY OF AN EARTHEN MOUND FOR ARCHAEOLOGICAL
PURPOSES, MOST PRI BRATISLAVE
169 INTERPRETÁCIA GEOFYZIKÁLNYCH MERANÍ (ZEMNÉHO NÁSYPU) PRE ARCHEOLOGICKÉ ÚČELY,
MOST PRI BRATISLAVE

MARTIN KVIETOK:

- 171 NOVÁ LOKALITA Z DOBY LATÉNSKEJ V PRIECHODE (OKR. BANSKÁ BYSTRICA) A JEJ POSTAVENIE
V ŠTRUKTÚRE OSÍDLENIA HORNÉHO POHRONIA
192 NEW LOCATION FROM THE LATÈNE PERIOD IN PRIECHOD (BANSKÁ BYSTRICA DISTRICT) AND ITS
STATUS IN THE SETTLEMENT STRUCTURE OF THE UPPER POHRONIE REGION

CHRISTOPH RÖTTGER:

- 195 ÜBERLEGUNGEN ZUR ZEITSTELLUNG DER MÜNZEN DER BIATEC-REIHE
209 CONSIDERATIONS ABOUT DATING THE COINS OF THE BIATEC-SERIES
POZNATKY O DATOVANÍ SÉRIÍ MINCÍ TYPU BIATEC

IGOR BAZOVSKÝ – MAGDA PICHLEROVÁ †:

- 211 RÍMSKA KAMENNÁ ARCHITEKTÚRA PRI IRKUTSKEJ ULICI V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
232 RÖMISCHE STEINARCHITEKTUR BEI DER IRKUTSKÁ STRASSE IN BRATISLAVA-RUSOVCE

ANDREA NÁMEROVÁ:

- 233 NÁLEZ VOTÍVNEHO OLTÁRIKA Z KOVÁCSOVEJ ULICE V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
238 FUND EINES VOTIVALTARS VON DER KOVÁCZOVÁ STRASSE IN BRATISLAVA-RUSOVCE

JÚLIUS VAVÁK:

- 239 KONIEC MORAVSKÉHO DÉMONA? PRÍSPEVOK K IDENTIFIKÁCI VÝJAVU NA VČASNOSTREDOVEKOM HONOSNOM OPASKU Z LOKALITY BŘECLAV – POHANSKO
254 THE END OF THE MORAVIAN DEMON? CONTRIBUTION TO THE IDENTIFICATION OF A SCENE ON AN EARLY MEDIEVAL OSTENTATIOUS BELT FROM THE BŘECLAV – POHANSKO LOCALITY

ZDENĚK FARKAŠ:

- 257 STREDOVEKÉ OPEVNENIE STARÝ ZÁMOK II PRI PEZINKU
295 DIE MITTELALTERLICHE BEFESTIGUNG STARÝ ZÁMOK II BEI PEZINOK

ZDENĚK FARKAŠ – IGOR CHOMA – ROMAN PAŠTEKA – RENÉ PUTIŠKA:

- 299 IDENTIFIKÁCIA MIESTA ULOŽENIA OSTATKOV KARDINÁLA PETRA PÁZMÁNYA A ARCIBISKUPA JURAJA LIPPAYA A NÁLEZ DEPOTU ZLATÝCH MINCÍ V KRYPTÁCH POD PRESBYTÉRIOM DÓMU SV. MARTINA V BRATISLAVE
311 IDENTIFIZIERUNG DES NIEDERLEGUNGSPLATZES DER RELIQUIEN VON KARDINAL PETER PÁZMÁNY UND DES ERZBISCHOFES JURAJ LIPPAY UND EIN HORTFUND VON GOLDMÜNZEN IN DEN KRYPTEN UNTER DEM PRESBYTERIUM DES ST. MARTINS-DOM IN BRATISLAVA

KOLOKVIUM – KOLLOQUIUM

VLADIMÍR TURČAN:

- 313 TRINÁSTY ROČNÍK KOLOKVIÍ K OTÁZKAM ŘÍMSKO-GERMÁNSKEJ ARCHEOLÓGIE
314 DREIZEHNTER JAHRGANG DER KOLLOQUIEN ZU DEN FRAGEN DER RÖMISCH-GERMANISCHEN ARCHÄOLOGIE

KRISTIAN ELSCHKE:

- 315 KERAMIK VON „RÖMISCH-GERMANISCHEN“ NIEDERLASSUNGEN IN BRATISLAVA-DÚBRAVKA UND STUPAVA-MÁST (WESTSLOWAKEI)
338 KERAMIKA Z „ŘÍMSKO-GERMÁNSKYCH“ USADLOSTÍ V BRATISLAVE-DÚBRAVKE A V STUPAVE-MÁSTE (ZÁPADNÉ SLOVENSKO)

MAREK KALÁBEK:

- 339 GERMÁNSKÁ KERAMIKA V PŘÍKOPU ŘÍMSKÉHO TÁBORA V OLOMOUCI-NEŘEDÍNĚ
345 GERMANISCHE KERAMIK IM GRABEN DES RÖMISCHEN LAGERS IN OLOMOUC – NEŘETÍN

RADKA KNÁPEK – ONDREJ ŠEDO:

- 347 BARBARSKÁ KERAMIKA Z KONTEXTŮ SE STRATIGRAFICKÝMI VZTAHY K ŘÍMSKÉMU ZDIVU V TRATI NEURISSEN V MUŠOVĚ
376 KERAMIK DER BARBAREN VON KONTEXTEN MIT STRATIGRAPHISCHEN BEZIEHUNGEN ZUM RÖMISCHEN MAUERWERK IN DER FLUR NEURISSEN IN MUŠOV

JÁN RAJTÁR:

- 379 GERMÁNSKE NÁLEZY Z ŘÍMSKEHO DREVOZEMNÉHO TÁBORA V IŽI
395 DIE GERMANISCHEN FUNDE AUS DEM RÖMISCHEN HOLZ-ERDE-LAGER IN IŽA

VLADIMÍR VARSÍK – TITUS KOLNÍK:

- 401 KERAMIKA Z HLAVNEJ BUDOVY V CÍFERI-PÁCI
411 KERAMIK VOM HAUPTGEBÄUDE IN CÍFER-PÁC

VLADIMÍR TURČAN:

- 413 GERMÁNSKA KERAMIKA Z ANTICKEJ REZIDENCIE V STUPAVE (VÝSKUM V ROKOCH 1987 – 2004)
421 GERMANISCHE KERAMIK AUS DER ANTISCHE REZIDENZ IN STUPAVA (FORSCHUNGEN IN JAHREN 1987 – 2004)

- 423 RECENZIE – BESPRECHUNGEN

NÁLEZ DISKOVITÉHO MLATU A MLATU SO ŽLIABKOM ZO ŠPAČINIEC

TOMÁŠ KOLON

Keywords: South-Western Slovakia, Špačince, disc macehead, stone hammer with a groove, Neolith, Eneolith, Bronze Age

Abstrakt: *Discovery of a disc macehead and a grooved sledgehammer from Špačince. The present paper deals with the finding of two stone artefacts - disc macehead and hammer with a groove. Both were accidentally found on intensely agriculturally cultivated area in Špačince in the site of Peňažité. Polyculture character of the location makes it difficult to date both findings precisely. Disc macehead is probably related to local settlement in period of Late Linear Pottery culture, Želiezovce group respectively. Hammer with a groove can be dated only in general for now to period of Aeneolithic to the Bronze Age, eventually later.*

Úvod

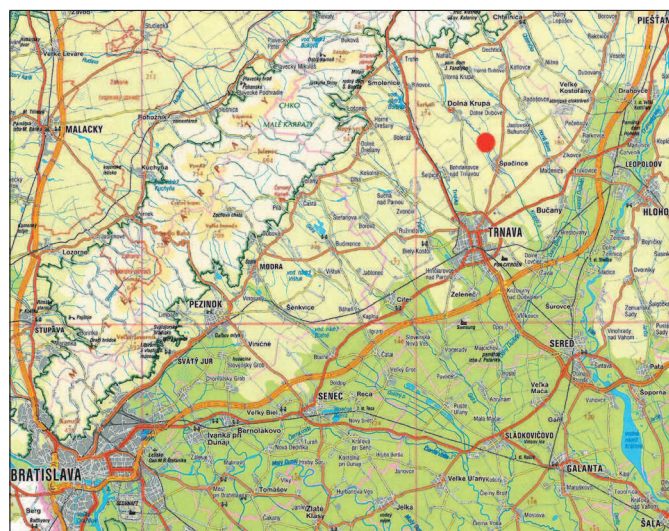
V roku 2014 bol autor príspevku informovaný o náhodnom náleze dvoch kamenných artefaktov v obci Špačince (okr. Trnava). Ide o približne polovicu diskovitého mlatu a o kompletne zachovaný mlat so žliabkom. Oba artefakty majú overiteľné nálezové okolnosti a pochádzajú z dávnejšie známej, avšak doposiaľ podrobnejšie archeologicky neskúmanej lokality. Boli objavené náhodne počas prechádzky na poľnohospodársky intenzívne obrábanej ploche v polohe Peňažité. Nálezca V. Zachar ich poskytol na spracovanie a následne bezplatne daroval do zbierok Slovenského národného múzea-Archeologického múzea v Bratislave (ďalej len SNM-AM).¹

Obec Špačince leží v severnej časti Trnavskej pahorkatiny, v plytkej širokej doline Krupského potoka približne 5 km od mesta Trnava (obr. 1). Poloha Peňažité sa nachádza severne od obce na miernej vyvýšenine, ktorá na západnej strane klesá ku Krupskému potoku, pričom v minulosti aj z východnej strany tiekol potok. Ide o polykultúrnu lokalitu s doloženým osídlením od neolitu, cez strednú a mladšiu dobu bronzovú, dobu rímsku až po včasný stredovek (Pichlerová 1963, 104, 105, 107; Veličák/Romsauer 1994, 186). Už v roku 1956 sa na tejto lokalite (tzv. Špačince I) realizoval povrchový zber pracovníkmi SNM-AM (vtedajšie Archeologické oddelenie Slovenského národného múzea). Bolo identifikovaných približne 25 tmavých objektov s mazanicou a s keramickými fragmentmi. Zároveň sa na západnom svahu nad potokom osobitne zistila hromada mazanice a prepálenej zeme (Pichlerová 1963, 104, 105). Z polohy Peňažité je v literatúre známy i nález sekerky lichobežníkového tvaru s nesúmerne zbrúseným ostrím a mierne zaobleným tyлом z povrchového zberu z roku 1959, ktorá je v súčasnosti uložená v Západoslovenskom múzeu v Trnave (Keller 1964a, 31; 1964b, 273).

1. Diskovitý mlat

Popis

Kamenný diskovitý mlat kruhovitého tvaru a plankonvexného prierezu (obr. 2). Zachoval sa fragmentárne. Približne v polovici je ulomený. Tupá obvodová fazeta je na viacerých miestach poškodená. Kónický prevrt sa smerom k rovnej podstave zužuje. Rozmery: priemer 11,5 cm; hrúbka: 1,6 cm; priemer perforácie: 2,6 (2,3) cm; hmotnosť: 173,6 g; materiál: škvŕnitá bridlica pravdepodobne z okolia Dubovej (určil Mgr. M. Gregor, PhD.); Uloženie: SNM-AM.

Obr. 1 Špačince, poloha Peňažité (mapový podklad je prevzatý a upravený podľa Čeman 2010, 74).

Pic. 1 Špačince, locality Peňažité (the background map has been taken and edited from Čeman 2010, 74).

¹ Za možnosť publikovať a predovšetkým za ochotu bezplatne darovať oba artefakty do zbierok SNM-AM týmto úprimne ďakujem nálezcovi V. Zacharovi. Za geologické určenie materiálu ďakujem Mgr. M. Gregorovi, PhD.

Vyhodnotenie

Diskovité mlaty na území dnešného Slovenska patria do relatívne málo početnej kategórie brúsenej kamennej industrie. Avšak daná skutočnosť môže byť do veľkej miery spôsobená súčasným stavom bádania, resp. publikovania. Charakteristický je pre ne kruhovitý (terčovitý) tvar najčastejšie s mierne plankonvexným (t. z. s viac-menej plochou podstavou a vypuklým chrbtom), ale i s bikonvexným či s oválnym priečnym prierezom (Hovorka/Illášová 2002, 50; Vencl 1960, 33; Vokáč 2008, 69). Kónický prevrt býva umiestnený približne uprostred artefaktu v mieste jeho maximálne hrúbky. Po celom obvode je artefakt zaoblený a vytvára tak nekonečné tupé ostrie – tupá obvodová fazeta namiesto vybrúseného ostria (Sklenář/Hartl 1989, 46; Vokáč 2008, 69). Priemer sa zvyčajne pohybuje od 9 do 12,5 cm, hrúbka 2-3,5 cm a priemer perforácie medzi 1,9-2,7 cm (Vencl 1960, 33). Z územia Slovenska boli doposiaľ publikované len dva kusy, pričom oba sa našli na východe krajiny. Jeden kompletne zachovaný (priemer 11,6-12,3 cm, hrúbka 3,35, priemer perforácie 2,15-2,5 cm) pochádza z jaskyne Šarkanova diera v katastrálnom území obce Poráč (Eisner 1933, 46, 47; Hovorka/Soják 1997, 10; Lichardus 1960, 856; Soják 2007, 33, obr. 34: 1; Vencl 1960, 34). Druhý artefakt sa našiel počas archeologického výskumu v jaskyni Domica. Presné kultúrne začlenenie oboch mlatov sťažujú nejednoznačné nálezové okolnosti. Neolitické osídlenie v jaskyni Šarkanova diera je vierohodne doložené napriek tomu, že prvý archeologický výskum bol realizovaný už v roku 1878. Samotný diskovitý mlat bol objavený počas výskumných aktivít na začiatku 20. storočia. Z kultúrnej vrstvy so stopami ohnísk pochádza kamenná štiepaná, brúsená a kostená industria spolu s lineárnou, železovskou a bukovohorskou keramikou (Hovorka/Soják 1997, 10). Nálezy v stratifikovanej pozícii doložil najmä neskorší výskum J. Bártu v roku 1951. V tretej ohniskovej vrstve našiel keramikum mladšej lineárnej, železovskej a bukovohorskej kultúry. Prihliadnuc k intenzívnemu charakteru osídlenia v jaskyni Domica v období bukovohorskej kultúry sa zdá veľmi pravdepodobné, že oba diskovité mlaty možno spájať práve s nositeľmi tejto kultúry (Hovorka/Soják 1997, 10; Ožďáni 1983, 25). V súpise diskovitých mlatov od S. Vencla z roku 1960 sa uvádza ako polotovár diskovitého mlatu aj nález z obce Abrahám (Vencl 1960, 34 vrátane pozn. č. 226; taktiež Ožďáni 1983, 25; Novotný 1958, 44, tab. LIV: 5 – tzv. terčovitý sekeromlat), ktorý ale J. Lichardus klasifikoval ako mlat nepravidelného tvaru s prierezom nepravidelnej elipsy (tzv. typ 26). Čiastočne sa podľa neho podobá na diskovitý mlat, no nie je natoľko dokonale vypracovaný (Lichardus 1960, 856). Z územia juhozápadného Slovenska pochádza aj plochý tenký okruhliak s čiastočne navŕtaným otvorom z Bratislavy – Mlynskej doliny, avšak či ide o polotovár (?) diskovitého mlatu (i vzhľadom na druh použitého materiálu), je minimálne diskutabilné (Porovnaj Farkaš/Novotný 1993, 46, obr. 7). Z hľadiska chronológie, ale i technológie výroby diskovitých mlatov, zaujímavé

Obr. 2 Špačince, poloha Peňažité. Kamenný diskovitý mlat. Povrchový nález.
Pic. 2 Špačince, locality Peňažité. Stone disc macehead. Surface find.

indície poskytli nedávno publikované viaceré nálezy z oblasti Střelicekej kotliny (Trampota/Jarošová/Nývltová Fišáková/Přichystal 2012, 89-174). Na lokalite Střelice-Padělky sa povrchovým zberom zhruba v rovnakej časti lokality našli dva exempláre. Väčší mlat z pyroxen-amfibolického andezitu mal priemer 13,1 cm a hmotnosť 359,2 g. Vŕtanie bolo vyhotovené z oboch strán, v dôsledku čoho má tvar presýpacích hodín a tak prevrt nebol príliš vhodný na pevné osadenie poriska. Druhý nález (veľmi pravdepodobne z alterovanej subvulkanickej alebo žilnej horniny charakteru porfyrického mikrodioritu) mal priemer 8,5 cm a hmotnosť 232,5 g. Prevrt bol urobený viac než z dvoch tretín z jednej strany a zvyšná časť bola vysekaná z druhej strany (Trampota/Jarošová/Nývltová Fišáková/Přichystal 2012, 109). Uvedené spôsoby vŕtania sa odlišujú nielen od analyzovaného nálezu zo Špačinciev, ale aj od najčastejšieho spôsobu vyhotovenia diskovitých mlatov s kónickým prevrtom zužujúcim sa smerom k plochej báze (Porovnaj napr. Soják 2007, obr. 34: 1b; Vencl 1960, tab. VII, VIII). Oveľa dôležitejšie je ale ich datovanie až do obdobia lengyelskej kultúry

(ďalej len LgK), konkrétnejšie do fázy MMK/MOG Ib = Lengyel I (*Trampota/Jarošová/Nývtlová Fišáková/Přichystal 2012*, 109, 110). Z prostredia LgK v Střelicej kotline by mali pochádzať aj ďalšie dva diskovité mlaty: jeden kus z amfibolitického dioritu z lokality Střelice-Líchy nad Bobravou a druhý (polotovár s nedokončeným prevrtom) z porfyrického mikrodioritu sa našiel na lokalite Popůvky-Pod Šípem (*Pajdla 2014*, 34; *Trampota/Jarošová/Nývtlová Fišáková/Přichystal 2012*, 98; Pozri aj *Trampota 2014*, nestránkované). V danom regióne je pritom porfyrický mikrodiorit surovina typická skôr pre LgK Ib, než kultúru s lineárnou keramikou (ďalej len LnK), nakoľko vo fáze LgK Ib dochádza k rapidnej zmene (*Pajdla 2014*, 34). Dôraz sa začína klásť na exploatáciu regionálnych surovín predovšetkým z okolia Brna (amfibolitický diorit, porfyrický mikrodiorit, zelená bridlica typu Želešice), ktoré sa distribuovali na veľké vzdialenosti (*Kuča et al. 2012*, 57). Na lokalite Popůvky-Pod Šípem sa našiel aj ďalší diskovitý mlat (zo serpentinitu), avšak ten je pravdepodobne z obdobia LnK (*Lečbychová/Kuča/Vokáč 2013*, 41; *Trampota/Jarošová/Nývtlová Fišáková/Přichystal 2012*, 98, 130). Presné datovanie nálezu diskovitého mlatu zo Špačiniec komplikuje viacero faktorov, najmä polykultúrny charakter osídlenia na polohe Peňažitě, či absencia nálezových okolností. Vo všeobecnosti sa predpokladá, že s výrobou diskovitých mlatov sa začalo už v období LnK (*Hovorka/Soják 1997*, 10). Toto chronologické začlenenie podporujú i nálezy na lokalite Bylany, odkiaľ pochádza dovedna až 5 kusov (všetky fragmentárne zachované), pričom sú datované do LnK II-III (*Pavlu/Rulf et al. 1991*, 324). Na základe súčasného stavu bádania sa zdá pravdepodobné, že analyzovaný nález zo Špačiniec by mohol súvisieť s osídlením lokality v období mladej LnK, resp. železovskej skupiny.

Účel diskovitých mlatov nie je doposiaľ uspokojivo vyriešený (*Hovorka/Soják 1997*, 10). Často sa prejavuje ich väzba na pomerne unikátne druhy použitých surovín s estetickou hodnotou po ich naleštení (*Vokáč 2008*, 70). Najviac zastúpené sú svetlozeleno patinované serpentinity (*Vokáč 2008*, 70; porovnaj *Přichystal 2010*, 17). Napr. na jeden nález z Velehradu výrobca použil gabro. Plochý prevrtaný disk zo Senohrad (okr. Třebíč) je z pomerne tvrdého jemnozrnného pieskovca a ďalší zo Slatinek pri Prostějove je z homogénneho vápenca (*Vokáč 2008*, 70). Diskovitý mlat z Třebelovic poloha „Zadní k Újezdu“ je z metabazitu – bližšie neurčeného amfibolitu a exemplár z Boskovštejna je z metabazitu typu Pojizeří (*Vokáč 2008*, 70). Popri možnej funkcii ako ceremoniálna či špecializovaná zbraň na boj zblízka (*Ožďáni 1983*, 25), sa nateraz nedajú vylúčiť ani iné alternatívy. Ich intencionalita mohla súvisieť so sociálno-funkčnou, alebo ideovo-funkčnou kategóriou artefaktov – napr. mohli vyjadrovať status a postavenie majiteľa/nositeľa daného predmetu, predstavovať symbol moci a pod. (porovnaj *Pavlu ed. 2007*, 74).

2. Mlat so žliabkom

Popis

Kompletne zachovaný kamenný mlat so žliabkom vajcovitého tvaru (obr. 3). Približne v strede sa nachádza pomerne plytký okružný žliabok, ktorý slúžil na upevnenie mlatu k porisku. Z tylovej zaoblenej časti sa mlat smerom dopredu jemne zužuje. Na povrchu nie sú viditeľné výraznejšie stopy po poškodení. Rozmery: dĺžka: 11,7 cm; priemer v mieste žliabku: 9,3 × 8,3 cm; šírka žliabku: cca. 1,8 cm; priemer prednej časti 9,5 × 7,8 cm; priemer tyly 9,8 × 9,1 cm; hmotnosť: 1556,6 g; Materiál: diorit pravdepodobne z okolia Bratislavy (určil Mgr. M. Gregor, PhD.); Uloženie: SNM-AM.

Vyhodnotenie

Mlaty so žliabkom sa tradične považujú za jeden z hlavných nepriamych dokladov ťažby a spracovania medenej rudy (*Bogosavljević 1995*, 43; *Farkaš/Gregor 2013*, 31; *Furmánek 2004*, 25; 2005, 16; *Furmánek/Illášová 2002*, 105; *Gale 1995*, 48; *Harding 2000*, 213-15; *Liptáková 1973*, 73, 74; *Novotná 1982*, 362; 1995, 74; *Točík/Bublová 1985*, 83; *Trgina 1986*, 227; *Žebrák 1986*, 256; 1995, 13). Pre svoj účelný tvar a relatívne jednoduchý spôsob zhotovenia sa neviazali len na úzke časové obdobie (*Farkaš/Gregor 2013*, 31). Z územia dnešného Slovenska sú doposiaľ známe z viacerých lokalít: Brhlovce (*Furmánek 2005*, 16), Čachtice (*Bátora 1976*, 21, 22; 2006, 93), Ipeľský Sokolec (*Furmánek 2005*, 16), Lontov (*Janšák 1938*, 79; *Marková 2002*, 208; *Žebrák 1995*, 13), Malé Kosihy (*Marková 2002*, 205-212), Stará Bystrica (*Furmánek/Illášová 2002*, 105-110), Špania Dolina a Španie Pole, avšak evidentný vzťah k ložiskám medených rúd majú iba kamenné mlaty z katastrov obcí Špania Dolina a Španie Pole (*Furmánek 2004*, 25; 2005, 16). Zvyšné nálezy pochádzajú z takých oblastí, ktorých geologická skladba medenej zrudnenie vylučuje. Do danej kategórie prináleží napr. mlat zo Starej Bystrice, nakoľko táto obec leží vo flyšovej zóne pohoria Kysucká Magura a z geologického hľadiska sa nepredpokladajú ani lokálne výskyty medi (*Furmánek 2005*, 16; Podrobnejšie *Furmánek/Illášová 2002*, 105-110). Zaujímavá je však ich koncentrácia na dolnom Poiplí ležiacom v priestore medzi ložiskami medi v Štiavnickom pohorí a v maďarskom pohorí Börzsöny (*Furmánek 2005*, 16). V Malých Kosihách sa mlat našiel

Obr. 3 Špačince, poloha Peňažité. Kamenný mlat so žliabkom. Povrchový nález.
 Pic. 3 Špačince, locality Peňažité. Stone grooved sledgehammer. Surface find.

vo vrstve s hatvanským materiálom (horizont IIIA), pričom do rovnakého obdobia je datovaná aj kónická dýza (Marková 2002, 208, 209, 211; Novotná 1983, 64). Výskyt medených rúd sa na Slovensku koncentruje predovšetkým v oblasti Nízkych Tatier a Spišsko-gemerského Rudohoria. Lokálne ložiská sú však aj v iných častiach krajiny (Malá Fatra, Malé Karpaty), ale chýbajú doklady o ich exploatacii v dobe bronzovej. Nie je vylúčené, že lokálne povrchové výskyty medi mohli byť v priebehu doby bronzovej úplne vyťažené (Furmánek 2004, 25). V tejto súvislosti už Z. Farkaš a M. Gregor poukázali na skutočnosť: „že koncentrácia medenej industrie a dokladov miestnej metalurgie medi v širšom okolí Malých Karpát (v období eneolitu; pozn. autora) spolu s prípadnými špecifikami v zastúpení stopových prvkov v niektorých nálezoch nastolujú možnosť využitia niektorých tunajších zdrojov medených rúd“ (Farkaš/Gregor 2013, 48). Podľa vyššie uvedených bádateľov „najperspektívnejšiu oblasťou by mohol byť pás melafýrov medzi Sološnicou, okr. Malacky a Lošoncom, okr. Trnava, kde napr. v oblasti Peterklina v dnešnom kameňolome vystupuje na povrch niekoľko žíl s výrazným zastúpením ako sulfidických, tak oxidačných rúd“ (Farkaš/Gregor 2013, 48; Taktiež Farkaš 2008, 48; K možným ložiskám medi v oblasti Malých Karpát pozri aj Bartík 2008, 63; Novotná 1955, 82). Podľa makroskopického geologického určenia je mlat so žliabkom zo Špačínec vyrobený z dioritu, pričom ako možné miesto proveniencie suroviny bolo predbežne identifikované okolie Bratislavy. Samotné miesto nálezu (obec Špačince) leží v severnej časti Trnavskej pahorkatiny. Absencia výraznejších pracovných stôp na povrchu mlatu vyvoláva otázku, či mohol byť reálne používaný pri metalurgii medi. Makroskopicky sú na prednej strane slabo viditeľné akoby tmavšie stopy prepálenia (?). Výraznejšie červeno-hnedé zafarbenie je viditeľné aj na spodnej strane prednej časti (Obr. 4). Avšak na základe výhradne makroskopického pozorovania nie je možné sa relevantne vyjadriť, či vznikli v súvislosti s používaním artefaktu, alebo až neskorším pôsobením depozičných alebo postdepozičných transformačných procesov. Vzhľadom k relatívnej blízkosti miesta nálezu od pohoria Malých Karpát (lokalita je situovaná na terase Krupského potoka, ktorý pramení v Malých Karpatoch), sa nedá nateraz úplne vylúčiť hypotéza, že miestni prospektori a metalurgia sa mohli (?) vydávať do rudných oblastí pre kov a následne spracovanú medenú rudu dopravovať do svojich sídiel (Porovnaj Furmánek 2005, 16). Avšak odpoveď na otázku, do akej miery a či vôbec súvisela intencionalita mlatu so žliabkom zo Špačínec skutočne s metalurgickou činnosťou, necháva autor príspevku otvorenú pre ďalšiu diskusiu.

Oprávnenosť predpokladu spájania mlatov so žliabkom s procesom spracovania medi naznačujú napr. i niektoré ojedinelé hrobové nálezy. Z funerálneho kontextu pochádza fragment mlatu so žliabkom (silicifikovaný pieskovec) z Čachtíc. Našiel sa v hrobe 1 na pohrebisku nitrianskej kultúry v polohe Močiar (Bátora 1976, 21, 22; 2006, 93). Ako analógia sa dá uviesť napr. výbava známeho hrobu kováča kultúry zvoncovitých pohárov z lokality Soesterberg (územie dnešného Holandska), ktorá pozostávala z kamennej kovadliny, kamenného kladiva, dvoch neopracovaných kančích klov, nátepanej doštičky a kamenného mlatu so žliabkom. Nález mlatu so žliabkom z Čachtíc identifikoval J. Bátora ako tvar podobný mlatom zo Španej Doliny, používaným na ťažbu medenej rudy. Zároveň podľa neho oba vyššie zmienené hroby (hrob 1 z Čachtíc a hrob zo Soesterbergu) možno s najväčšou pravdepodobnosťou priradiť k hrobom metalurgov, ktorí sa podieľali na príprave medenej suroviny na tavenie (Bátora 2002a, 42; 2002b, 205; 2006, 93, obr. 67; Pančíková 2008, 76).

Už v minulosti sa v odbornej literatúre objavilo viacero výhrad voči interpretácii mlatov so žliabkom ako nástroja používaného výlučne pri spracovaní medenej rudy, čo sa následne prejavilo v rôznych názoroch na intencionalitu daných artefaktových prameňov. Spoločná identifikácia účelu mlatov so žliabkom naráža na viacero problémov. K tým najdôležitejším bezpochyby patrí skutočnosť, že len obmedzený počet nálezov pochádza z jednoznačne definovaných nálezových celkov. Medzi ďalšie faktory patrí výskyt vyhotovenia žliabku aj na kamenných predmetoch, ktoré pravdepodobne plnili v súvekej spoločnosti iný účel. Ako príklad možno v krátkosti spomenúť sekeromlaty so sedlovitým žliabkom, u ktorých J. Turek a V. Daněček predpokladajú viacero možných funkcií – napr. možný relikv stáročných eneolitických symbolov moci, či falický symbolizmus (Turek/Daněček 2000, 251, 252, 255). Zároveň upozornili na fakt, že nie je správne stotožňovať tieto sekeromlaty so sedlovitým žliabkom s masívnymi mlatmi s obežným žliabkom (Turek/Daněček 2000, 251, 252). Iné morfológicky a materiálovo podobné entity s prítomnosťou obežného žliabku sa v niektorých prípadoch interpretujú ako závažia. Medzi najznámejšie príklady patrí napr. nález z obj. 2623/98 v Kněževsi neďaleko Prahy (Smejtek 2007, 249, obr. 3). Ide o predmet guľovitého tvaru o váhe 1670 g. Povrch artefaktu je veľmi starostlivo opracovaný do hladka, pričom po obvode má vybrúsený plytký žliabok. Podľa autora výskumu nie je asi náhoda, že jeho hmotnosť predstavuje dvestonásobok základnej jednotky 8,35 g, či necelú dvadsaťtinu predpokladaného stredoeurópskeho talentu. Ten bol na základe analýzy depotov prepočítaný na cca. 31,4 kg, čo je hodnota približujúca sa egejskému talentu (Smejtek 2007, 249, 251; Pozri aj Bouzek 2004, 299-302). Podobné vysvetlenie sa uvádza napr. aj pri náleze z Prahy-Bohnice I, či z lokality Vikletice (Augustýnová 2013, 11 aj s ďalšou literatúrou). Z ďalších interpretácií možno ešte v krátkosti spomenúť použitie niektorých artefaktov ako „bolas“ – napr. čadičový guľovitý artefakt s dvoma na seba kolmými žliabkami z výšinného sídliska na vrchu Špičák pri Mikuloviciach (Augustýnová 2013, 11; Jiráň ed. 2008, 177, obr. 101).

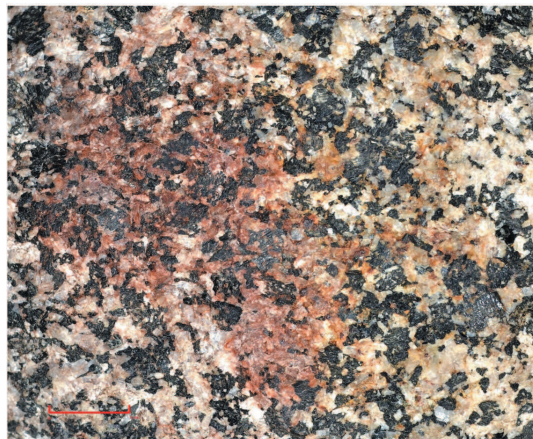
Pre svoj jednoduchý ale účelný tvar boli mlaty so žliabkom vhodné ako univerzálne, resp. multifunkčné nástroje na drvenie, roztlákanie, zatĺkanie a pod. (porovnaj Jiráň ed. 2008, 40). Na základe kritérií vypracovaných A. Točíkom a H. Bublovou (Točík/Bublová 1985, 85), prislúcha analyzovaný nález zo Špačiniac do kategórie stredne ťažkých mlatov so žliabkom vajcovitého tvaru (Točík/Bublová 1985, 85). Vzhľadom k absencii bližších nálezových okolností je možné nateraz mlat so žliabkom zo Špačiniac datovať len rámcovo do obdobia eneolitu až doby bronzovej, príp. i mladšie (porovnaj Točík/Bublová 1985, 87).

Záver

V predložennom príspevku boli postupne analyzované dva nálezy kamenných artefaktov - diskovitý mlat a mlat so žliabkom. Oba sa našli náhodne na intenzívne poľnohospodársky obrábanej ploche na lokalite s polykultúrnym osídlením v Špačinciach v polohe Peňažitě. Diskovitý mlat pravdepodobne pochádza z obdobia mladej LnK, resp. železovskej skupiny. Mlat so žliabkom je možné nateraz datovať len rámcovo do obdobia eneolitu až doby bronzovej, príp. i mladšie. Jeho pôvodná funkcia zostáva nejasná. Absencia výraznejších stôp po poškodení na povrchu vyvoláva otázku, či mohol byť reálne používaný v súvislosti s metalúrgiou medi, nakoľko pre svoj jednoduchý ale účelný tvar mohli byť mlaty so žliabkom vhodné ako univerzálne, resp. multifunkčné nástroje na drvenie, roztlákanie, zatĺkanie a pod.

a

b

Obr. 4 Špačince, poloha Peňažitě. Kamenný mlat so žliabkom – detail: a) slaboviditeľné tmavšie stopy prepálenia (?) na prednej strane; b) červeno-hnedé zafarbenie na spodnej strane mlatu.

Pic. 4 Špačince, localita Peňažitě. Stone grooved sledgehammer - detail: a) barely visible dark traces of burning (?) on the front; b) red-brown colouring on the bottom side of the sledgehammer.

LITERATÚRA

- Augustýnová 2013* – M. Augustýnová: Doklady metalurgie bronzu doby bronzové v Čechách a jejich informační potenciál. Nepublikovaný rukopis diplomovej práce, Západočeská univerzita v Plzni. Plzeň 2013.
- Bartík 2008* – J. Bartík: Okresy Pezinok, Senec, Bratislava, osídlenie v dobe bronzovej. In P. Pospechová/P. Wittgrüber (zost.): Carnuntum Gerulata. Germánske osídlenie pri Dunaji v priestore Bratislavskej brány ako širšie hospodárske a sociálne zázemie Carnunta a Gerulaty. Pezinok 2008, 59-77.
- Bátora 1976* – J. Bátora: Záchranný výskum na pohrebisku zo staršej doby bronzovej v Čachticiach. AVANS 1975, Nitra 1976, 21-23.
- Bátora 2002a* – J. Bátora: Contribution to the problem of “craftsmen” graves at the end of Aeneolithics and in the Early Bronze Age in Central, Western and Eastern Europe. Slov. Arch. 50, 2002, 179-228.
- Bátora 2002b* – J. Bátora: K hrobom metalurgov z obdobia eneolitu v strednej, západnej a východnej Európe. In: Otázky neolitu a eneolitu našich krajín. Nitra 2002, 35-46.
- Bátora 2006* – J. Bátora: Štúdie ku komunikácii medzi strednou a východnou Európou v dobe bronzovej. Bratislava 2006.
- Bogosavljević 1995* – V. Bogosavljević: Mining hammerstones of Prljuša – Mali Šturac site. In: Ancient mining and metallurgy in Southeast Europe. International symposium Donji Milanovac, May 20-25, 1990. Bor 1995, 37-44.
- Bouzek 2004* – J. Bouzek: Nadregionální systém váhových jednotek doby bronzové a přechod k lokálním systémům na počátku doby železné. Arch. Rozhledy 56, 2004, 297-309.
- Čeman 2010* – R. Čeman: Slovenská republika – Geografický atlas. Bratislava 2010.
- Eisner 1933* – J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.
- Farkaš 2008* – Z. Farkaš: Neskorá doba kamenná (Doba prvých kovov – 4300 – 2300 rokov pred Kr.). In: P. Pospechová/P. Wittgrüber (zost.): Carnuntum Gerulata. Germánske osídlenie pri Dunaji v priestore Bratislavskej brány ako širšie hospodárske a sociálne zázemie Carnunta a Gerulaty. Pezinok 2008, 37-58.
- Farkaš/Gregor 2013* – Z. Farkaš/M. Gregor: Doklady metalurgie kovov na západnom Slovensku na prelome starého a stredného eneolitu. In: Otázky neolitu a eneolitu našich krajín 2010. Nitra 2013, 1-28.
- Farkaš/Novotný 1993* – Z. Farkaš/B. Novotný: Mladšia a neskorá doba kamenná (neolit a eneolit). In: T. Štefanovičová a kol.: Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 39-79.
- Furmánek 2004* – V. Furmánek: Zlatý vek v Karpatoch. Keramika a kov doby bronzovej na Slovensku (2300-800 pred n. l.). Nitra 2004.
- Furmánek 2005* – V. Furmánek: Stav poznania pravekej prospekcie a ťažby neželezných kovov na Slovensku. In: Montánna archeológia na Slovensku. Banská Štiavnica 2005, 15-18.
- Furmánek/Illášová 2002* – V. Furmánek/L. Illášová: Steinerne Rillenschläger aus Stará Bystrica, Bez. Čadca. In: Anodos. Studies of the Ancient World 2/2002 in Honour of Mária Novotná. Trnava 2002, 105-110.
- Gale 1995* – D. Gale: A comparative study of the earliest European copper mining tools. In: Ancient mining and metallurgy in Southeast Europe. International symposium Donji Milanovac, May 20-25, 1990. Bor 1995, 47-53.
- Harding 2000* – A. F. Harding: European Societies in the Bronze Age. Cambridge 2000.
- Hovorka/Illášová 2002* – D. Hovorka/L. Illášová: Anorganické suroviny doby kamennej. Nitra 2002.
- Hovorka/Soják 1997* – D. Hovorka/M. Soják: Neolithic/Aeneolithic/Early Bronze Age Polished Stone Industry from the Spiš Area (Northeastern Slovakia). Slov. Arch. 45, 1997, 7-35.
- Janšák 1938* – Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska: Dolný Hron a Ipeľ v pravěku. Turčiansky sv. Martin 1938.
- Jiráň, ed. 2008* – L. Jiráň ed.: Archeologie pravěkých Čech: Doba bronzová. Svazek 5, Praha 2008.
- Keller 1964a* – I. Keller: Cesta cez Malé Karpaty vo svetle nálezov kamenných nástrojov. Zprávy Západoslovenského múzea v Trnave 4, 1964, 21-35.
- Keller 1964b* – I. Keller: Z nových nálezov v trnavskom múzeu. Štud. Zvesti AÚ SAV 13, 1964, 271-278.
- Kuča et al. 2012* – M. Kuča/J. J. Kovář/M. Nývltová Fišáková/P. Škrdla/L. Prokeš/M. Vaškových/Z. Schenk: Chronologie neolitu na Moravě: předběžné výsledky. Přehled Výzkumů 53-1, 2012, 51-64.
- Lečbychová/Kuča/Vokáč 2013* – O. Lečbychová/M. Kuča/M. Vokáč: Neolitické sídliště v Popůvkách, okr. Brno-venkov - stav poznání pramenné základny k roku 2005. Přehled Výzkumů 54-1, 2013, 27-45.
- Lichardus 1960* – J. Lichardus: Kamenné nástroje na Slovensku a ich hlavné typy. Arch. Rozhledy 12, 1960, 842-860.
- Liptáková 1973* – Z. Liptáková: Kamenné mlaty zo Španej Doliny, okr. Banská Bystrica. Arch. Rozhledy 25, 1973, 72-75.
- Marková 2002* – K. Marková: Zur Metallurgie der Siedlung in Malé Kosihy. In Anodos 2/2002. In Honour of Mária Novotná. Trnava 2002, 205-212.

- Novotná 1955* – M. Novotná: Medené nástroje a problém najstaršej ťažby medi na Slovensku. *Slov. Arch.* 3, 1955, 70-100.
- Novotná 1982* – M. Novotná: Metalurgia medi a bronzu v dobe bronzovej na Slovensku. *Arch. Polski* 27, 1982, 359-369.
- Novotná 1983* – M. Novotná: Metalurgia opevnených osád. *Arch. Rozhledy* 35, 1983, 63-71.
- Novotná 1995* – M. Novotná: Zu Anfängen der Metallurgie in der Slowakei. In *Ancient mining and metallurgy in Southeast Europe. International symposium Donji Milanovac, May 20-25, 1990. Bor 1995*, 69-76.
- Novotný 1958* – B. Novotný: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1958.
- Ožďáni 1983* – O. Ožďáni: Dávnoveké zbrane na Slovensku. Bratislava 1983.
- Pajdla 2014* – P. Pajdla: Broušená kamenná industrie z neolitického sídliska v Popůvkách, okr. Brno-venkov. Nепublikovaný rukopis bakalárskej práce ÚAM FF MU v Brně, Brno 2014.
- Pančíková 2008* – Z. Pančíková: K problematike spoločenského postavenia metalurgov v dobe bronzovej: hroby metalurgov z územia Čiech, Moravy a Slovenska. In: Z. Měřínský/J. Klápště (edit.): *Moravskoslezská škola doktorských studií. Seminář 1. Brno 2008*, 69-83.
- Pavlů ed. 2007* – I. Pavlů ed./M. Zápotocká: *Archeologie pravěkých Čech: Neolit. Svazek 3. Praha 2007.*
- Pavlů/Rulf et al. 1991* – I. Pavlů/J. Rulf/A. Hoffmanová/V. Hoffman/M. Popelka/A. Přichystal: Stone industry from the Neolithic site of Bylany. *Pam. Arch.* 82, 1991, 277-365.
- Pichlerová 1963* – M. Pichlerová: Špačince v praveku a v ranej dobe dejinnej. *Zbor. SNM* 57, *Hist.* 3, 1963, 104-124.
- Přichystal 2010* – A. Přichystal: Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy. Teze disertace k získání vědeckého titulu „doktor věd“ ve skupině věd historických. Brno 2010.
- Sklenář/Hartl 1989* – K. Sklenář/J. Hartl: *Archeologický slovník 1. Kamenné artefakty. Praha 1989.*
- Smejtek 2007* – L. Smejtek: K interpretaci knovízských plochých talířovitých misek s tordovaným okrajem. In: M. Salaš a K. Šabatová (edit.): *Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z IX. konference, Bučovice 3.-6. 10. 2006. Brno 2007*, 249-263.
- Soják 2007* – M. Soják: Osídlenie spišských jaskýň od praveku po novovek. Nitra 2007.
- Točík/Bublová 1985* – A. Točík/B. Bublová: Príspevok k výskumu zaniknutej ťažby medi na Slovensku. *Štud. Zvesti AÚ SAV* 21, 1985, 47-121
- Trampota 2014* – F. Trampota: Posudek bakalářské práce: P. Pajdla, Broušená kamenná industrie z neolitického sídliska v Popůvkách, okr. Brno-venkov. Brno 2014.
- Trampota/Jarošová/Nývltová Fišáková/Přichystal 2012* – F. Trampota/I. Jarošová/M. Nývltová Fišáková/A. Přichystal: Lengyelská kultura ve Střelické kotlině. *Štud. Zvesti AÚ SAV* 51, 2012, 89-174.
- Trgina 1986* – G. Trgina: Další kamenný mlat zo Španej Doliny. *AVANS v roku 1985, Nitra 1986*, 227-228.
- Turek/Daněček 2000* – J. Turek/V. Daňeček: Únětické sekeromlaty se sedlovitým žlábkem v Čechách. *Pravěk N. Ř.* 10, 2000, 251-260.
- Veliačik/Romsauer 1994* – L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popelnicových polí na západnom Slovensku I. Katalóg. Nitra, 1994.
- Vencl 1960* – S. Vencl: Kamenné nástroje prvých zemědělců ve střední Evropě, *Sborník Národ. Mus. Praha, řada A-hist., sv. XI14, č. 1-2, 1960.*
- Vokáč 2008* – M. Vokáč: Broušená a ostatní kamenná industrie z neolitu a eneolitu na jižní Moravě se zvláštním zřetelom na lokalitu Těšetice-Kyjovice. Nепublikovaný rukopis dizertačnej práce, ÚAM FF MU v Brně. Brno 2008.
- Žebrák 1986* – P. Žebrák: Další doklady pravěké těžby mědi v Španí Doline-Piescích. *AVANS v roku 1985, Nitra 1986*, 256-257.
- Žebrák 1995* – P. Žebrák: The traces of the primary mining of non-ferrous metals in Slovakia. In: *Ancient mining and metallurgy in Southeast Europe. International symposium Donji Milanovac, May 20-25, 1990. Bor 1995*, 13-19.

DISCOVERY OF A DISC MACEHEAD AND A GROOVED SLEDGEHAMMER FROM ŠPAČINCE

TOMÁŠ KOLON

In 2014 the author of this paper was informed about accidental finding of two stone artefacts from Špačince (dist. Trnava). Those are around half of disc macehead and completely preserved hammer with a groove. Both artefacts have verifiable discovery conditions and come from long since known, but so far not for more detail archeologically examined location. They were found accidentally on intensely agriculturally cultivated area in the locality of Peňažité.

Finding of disc macehead belongs to relatively few in number category of polished stone industry. However, this fact can be caused to a large extent due to the current state of research, publishing respectively. From the territory of Slovakia there have been published only two pieces so far, both of them were found in the eastern part of the country. The first, completely preserved, comes from the cave Šarkanova diera in the cadastral territory of borough Poráč. The second artefact was found during archaeological excavations in the cave Domica (*Eisner 1933, 46-47; Hovorka/Soják 1997, 10; Lichardus 1960, 856; Soják 2007, 33, obr. 34:1; Vencl 1960, 34*). Precise dating of the finding of disc macehead from Špačince is complicated because of several factors, it is especially the polyculture character of the settlement in the locality of Peňažité, or the lack of discovery conditions. It is generally assumed that the production of disc maceheads begun in period of Linear Pottery culture (*Hovorka/Soják 1997, 10*). On the basis of the current state of research, it seems to be likely that analysed finding from Špačince could be related with settlement of the location in period of Late Linear Pottery culture, *Želiezovce* group respectively. The exact purpose of the disc macehead is questionable. In addition to such functions as, for example, ceremonial or specialized weapon for close fighting (*Ožďáni 1983, 25*), we cannot for exclude also other alternatives for now. Its intentionality could be related to the socio-technic, or ideo-technic artefacts' socio-functional categories, e.g. they could reflect the status and position of the owner/ holder of the subject and so on.

The second analysed finding is completely preserved stone hammer with a groove of ovoid shape. There are no significant signs of damage on the surface. Hammers with a groove are traditionally considered as one of the main indirect evidence of mining and processing of copper ore (*Farkaš/Gregor 2013, 31; Furmánek 2004, 25; 2005, 16; Furmánek/Illášová 2002, 105; Harding 2000, 213-15; Liptáková 1973, 73-74; Novotná 1982, 362; Točík/Bublová 1985, 83; Trgina 1986, 227; Žebrák 1986, 256; 1995, 13*). By now there are known several localities in Slovakia: Brhlovce, Čachtice, Ipeľský Sokolec, Lontov, Malé Kosihy, Stará Bystrica, Špania Dolina a Španie Pole, but an obvious relationship to the copper deposits have only stone hammers from the cadastrals of boroughs Špania Dolina and Španie Pole (*Furmánek 2004, 25; 2005, 16*). The occurrence of copper ores in Slovakia is concentrated mainly in the region of Nízke Tatry and Spišsko-gemerské Rudohorie. Local deposits are also present in other parts of the country (Malá Fatra, Malé Karpaty), but there is lack of evidence of their exploitation in the Bronze Age. It is not out of the question that local surface occurrences of copper could be during the Bronze Age fully depleted (*Furmánek 2004, 25*). According to macroscopic geological determine, the hammer with a groove from Špačince is made of diorite, while as a possible place of provenance of this raw material has been identified surroundings of Bratislava. The place of finding itself is located in the northern part of Trnavská pahorkatina. The absence of significant work marks on the surface of hammer raises the question whether it could have been realistically used in metallurgy of copper. Considering the relative vicinity of the place of findings from mountains Malé Karpaty (the locality is situated on the terrace of Krupský potok, which rises in Malé Karpaty), this time we cannot be completely rule out the hypothesis that local prospectors and metallurgists could in certain cases go into the areas of metal ore and subsequently transport the processed copper ore to their settlements. Because of their simple but effective shape, the hammers with a groove could be suitable as a universal tool for pulverizing, shattering, hammering and the like. For this reason, author of the paper leaves the interpretation of purpose of finding of the hammer with a groove from Špačince open for further discussion. The analysed finding may be dated in general for now to period of Aeneolithic to the Bronze Age, eventually later.

*Mgr. Tomáš Kolon
Trnavská univerzita v Trnave
Katedra klasickej archeológie
Hornopotočná 23
SK-918 43 Trnava
kolon.tomas@gmail.com*